

Тема 12. Задачі, форми і методи тематичного контролю знань учнів.

У концепції розвитку загальної середньої освіти визначені мета та структура 12-річної школи. У змісті школи підкреслено, що школа повністю автономна у виборі форм організації навчально-виховного процесу, методів і засобів реалізації змісту освіти. Вчитель сам обирає форми і структуру навчальних занять, методи навчання.

Разом з тим, реформа школи орієнтує всіх учителів, що обов'язковим стає тематичний облік результатів навчання, на проведення якого навчальними програмами надається необхідний час. Важливу роль у реалізації реформи школи відіграє правильно організована, науково обґрунтована система тематичного контролю та оцінювання знань, умінь та навичок учнів.

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я є знання, вміння та навички, правила поведінки учнів в життєвих ситуаціях, емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності. Позитивно оцінюється кожний крок учня, спрямований на опанування навичками здорового способу життя, його позитивна спрямованість на ведення такого способу життя, його практичні дії, які він виконує при відпрацюванні кожної теми.

Оцінювання з основ здоров'я здійснюється на основі розроблених критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів:

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з основ здоров'я

<i>Рівні навчальних досягнень учнів</i>	<i>Бали</i>	<i>Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів</i>
I. Початковий	1	Учень має уявлення з визначеної проблеми, за допомогою вчителя може розпізнати і назвати окремі поняття, що стосуються здоров'я та безпеки життєдіяльності.
	2	Учень намагається відтворити окремі факти, за допомогою вчителя або з використанням підручника надає елементарні дані за програмою.
	3	Учень відтворює окремі факти, за допомогою вчителя або з використанням підручника фрагментарно характеризує окремі дані щодо методів здорового способу життя та безпеки життєдіяльності.
II. Середній	4	Учень за допомогою вчителя або з використанням підручника дає визначення окремих понять; неповно характеризує ознаки здоров'я та безпечної поведінки; за інструкцією і за допомогою вчителя фрагментарно виконує практичні дії, пов'язані зі здоровим способом життя та безпекою життєдіяльності.

В усіх навчальних закладах визначені форми, зміст і способи проведення підсумкового контролю якості загальноосвітньої підготовки школярів, на підставі якого оцінюються навчальні досягнення кожного учня.

До завдань *тематичного контролю* та перевірки знань, умінь та навичок належить поглиблення та конкретизація важливих наукових понять, систематизація знань, встановлення взаємозв'язку (внутрішньо-предметного зв'язку) з попередньо вивченими темами.

Тематичний контроль та оцінювання знань дозволяє вирішити важливі дидактичні завдання з управління навчальним процесом, визначити індивідуальні можливості кожного школяра, подальшого просування у вивченні нового матеріалу. Здобуті в узагальненому вигляді знання створюють основу для успішного застосування тих знань, які використовуються практично.

Ефективність тематичного контролю та оцінювання знань буде тільки в тому разі, коли вона матиме усебічний характер, здійснюється за використання та детального поєднання найактивніших форм та методів контролю та оцінювання знань. Детальний відбір та поєднання найефективніших форм і методів оцінювання знань дозволяє об'єктивно виявити і оцінити оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками.

Перед вивченням кожної теми вчителю необхідно детально проаналізувати її зміст, виявити загальні, спеціальні та власні поняття у їхньому взаємозв'язку, визначити обсяг теоретичних знань: що учні повинні знати, якими уміннями і навичками необхідно оволодіти, а також визначити обсяг світоглядних знань, які матимуть свій розвиток і ті, що специфічні та формуються в запропонованій темі.

Успіх та результати тематичної перевірки багато в чому залежить від розумової та послідовної *поточної* перевірки знань. Кожен урок теми являє собою логічну завершену частину. Кожна така частина, урок конкретної теми закінчується підсумками, що дає вчителю можливість уяснити наскільки правильно і успішно засвоїли зміст школярі. Це дозволяє ліквідувати проблеми в процесі подальшої роботи. На конкретному уроці після вивчення нового матеріалу учні відновлюють зміст на репродуктивному рівні. Разом з тим, вчитель постійно і послідовно мусить навчати учнів просуватись від репродуктивного до творчого рівня.

На підсумковому уроці під час тематичної перевірки знань необхідно ставити питання не на репродуктивному, а на продуктивному, або творчому рівні.

Форми та методи контролю знань учнів. Організаційні форми можуть бути такі: індивідуальні, парні і групові (беруть участь учні всього класу).

Добір і застосування організаційних форм щільно пов'язано з методами і прийомами оцінювання знань учнів. Тому характеристика методів контролю буде розглядатися у тісному зв'язку з організаційними формами. Сучасна школа накопичила дуже багатий досвід із застосування різних методів та прийомів проведення тематичного і поточного контролю знань. Всі ці методи можна класифікувати таким чином: словесні, практичні, письмові, графічні, тестові, комбіновані, такі, в

яких одночасно використовуються письмові роботи з графічними та практичними видами діяльності учнів. Усі ці методи широко застосовуються вчителями шкіл. Словесні методи: серед них особливе місце посідають усі види бесід: фронтальні, систематизуючі, узагальнюючі, пошукові.

Але, разом з тим, індивідуальне опитування не втратило свого значення й дотепер, його необхідно застосовувати під час поточного тематичного контролю, а також під час заліків. Індивідуальне опитування дає можливість учителю не тільки встановити рівень знань, логіку і послідовність їх викладання, але й навчити учнів правильно висловлювати свої думки, культури мовлення, постановки голосу, манери спілкування вчителя з учнями.

Усний контроль знань вимагає від учителя визначити обсяг відповіді, розробити вимоги до змісту за різних видів обліку знань, відпрацювати і правильно сформулювати питання. Обсяг змісту залежить від того, у якій формі проводиться усна перевірка знань у поточній темі, підбитті підсумків теми або проведення заліків наприкінці семестру. Учитель повинен змодельовувати передбачену відповідь учнів, визначити наукові поняття — тільки у цьому разі вчитель, зможе об'єктивно оцінити усну відповідь учня.

В усну перевірку необхідно включити питання, які визначають головне, істотне, спонукаючи учнів активно мислити (порівнювати, узагальнювати, наводити докази, робити висновки, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки). Такі питання на відповіді привертають увагу учнів усього класу, викликають цікавість і активізують їхню розумову діяльність.

Перевагою усної відповіді є висловлювання учнями своїх думок, надання повної відповіді на поставлені запитання, ведення розповіді за планом, запропонованим вчителем. Як правило, план розповіді вчитель дає на перших етапах навчання, щоб навчити учнів логічно викладати свої думки, на екскурсіях, де увага учнів розсіяна, під час вивчення складного матеріалу.

Разом з індивідуальним застосовується й щільне опитування та фронтальна усна перевірка. Школярі мусять коротко і точно викладати свої думки, що не дозволяє виявити повноту знань. Тому прослуховування коротких відповідей повинне закінчуватись узагальненням, висновками, які доповнюють *фронтальну форму перевірки*. Часто проводити фронтальну перевірку не варто.

Одним із методів перевірки знань та умінь учнів є письмова перевірка. *Письмова перевірка знань* застосовується за тематичного контролю знань учнів. До письмових завдань належить опис об'єктів, заповнення таблиць, виконання малюнка або підписів до вже готового «німого» малюнка.

Під час тематичного контролю і оцінювання знань, умінь та навичок визначаються прикладні поняття, які дозволяють учням осмислити, де здобуті знання можуть бути застосовані практично.

Тематична перевірка та контроль знань мають велике розвиваюче та виховне значення. Особливе значення при перевірці знань мають інтелектуальні прийоми, які сприяють розвитку школяра. До цих прийомів

належать завдання, які мають об'єкти для порівняння, зіставлення, аналізу, узагальнення, систематизації тощо.

Тематичний контроль та оцінка знань передбачають чітке і детальне визначення понять, необхідних для засвоєння. Вчителю завжди слід пам'ятати: все знати і повторити неможливо врахування цього положення дозволяє заощадити час і не витратити його на другорядний матеріал.

Тематична перевірка і контроль знань повинні мати репродуктивні і творчі завдання. При цьому дуже важливо встановити оптимальне поєднання цих видів діяльності. У процесі вивчення теми вчитель на кожному уроці повинен організовувати навчальну діяльність таким чином, щоб відповідаючи та виконуючи інші завдання учні змогли не тільки відтворювати зміст вивченого матеріалу, називати об'єкти, показувати їх на таблиці або натуральних об'єктах, але і здійснювати творчі операції: порівнювати об'єкти, знаходити загальні та відмінні ознаки, виділяти головне, робити висновки на основі порівняння, встановлювати взаємозв'язки, знаходити в тексті підручника або іншої навчальної літератури визначення та відповіді на завдання. Крім того, самостійно складати план відповіді, використовувати теорію на практиці різних виробництв та наукових напрямів.

Останніми роками широко застосовуються *комбіновані щільні методи контролю* і оцінювання знань. При цьому, письмова робота застосовується з графічним прийомом, із розв'язанням ситуативних задач та ін.

Щільний контроль знань передбачає поєднання різних методів та засобів контролю. Учні поділяються на групи по 4-6 чоловік (групи можуть бути постійними або сформованими для конкретної теми).

Групи отримують завдання, письмові задачі, практичні виконання малюнків, роботу з підручником, іншою навчальною літературою, дидактичним матеріалом. При цьому завдання комбіновано і ущільнена таким чином, щоб залучити усіх учнів класу.

Після виконання завдань учні проводять взаємний контроль та виставляють бали кожному учню групи. Потім результати кожна група доповідає, вони аналізуються усіма учнями з метою підтвердження об'єктивності оцінки.

Нині перевірка знань повинна задовольняти певним *вимогам*: проводитися швидко, мобільно, різними методами і прийомами, сприяти підвищенню самоконтролю та взаємоконтролю учнів. Невипадково в практиці роботи вчителів спостерігається велика тяга ще й до такої письмової роботи, як програмовий облік знань. Для узагальнення термінології слід проводити диктант, різного роду тести, заповнювати схеми тощо. Дуже перспективний і педагогічно-важливий прийом перевірки — розв'язання задач.

Тестовий контроль широко застосовується під час тематичного контролю та проведення заліків, через те, що він дозволяє швидко встановити зворотний зв'язок, швидко зробити аналіз відповідей, але тестовий контроль не має вирішального значення в обліку якості знань, вмінь та навичок учнів, тому що не дає можливості виявити обсяг знань, їхню повноту та глибину. Відомо, що в кожній темі основ здоров'я є питання,

відповіді на які можливо оцінити в процесі тестової перевірки знань, але об'єктивно оцінити можливо тільки у співвідношенні тестового контролю з іншими методами.

Практичні методи контролю знань. Програма з основ здоров'я орієнтує на систематичне проведення спостережень, експериментів, практичних робіт. Отже, велике значення має практична перевірка знань та умінь учнів. До того ж програмою передбачена така структура, як формування вмінь та навичок учнів.

Методи практичної перевірки дають можливість переконатись у свідомому засвоєнні учнями програмного матеріалу і застосувати його до розв'язання практичних задач. Ступінь засвоєння практичних умінь перевіряється конкретними результатами, отриманими при виготовленні наочних посібників, постановці дослідів, проведенні профілактично-оздоровчої роботи тощо.

Практичні методи перевірки та контролю знань передбачено програмою, у якій наприкінці кожного розділу необхідно провести підсумковий контроль знань і з'ясувати як учні оволоділи знаннями та вміннями.

Відомо, що практичні вміння можна застосовувати тільки шляхом використання практичних методів контролю та корекції знань.

Практичні методи контролю та оцінювання знань також мають велике значення для оволодіння практичними прийомами спілкування учнів в процесі проведення екскурсій, під час виконання позаурочних та позакласних завдань, а також літніх завдань.

До тематичного та підсумкового контролю знань необхідно готувати для учнів комплексні завдання, в яких поєднуються письмові, графічні та практичні методи і прийоми контролю знань.

Усі методи контролю перевірки та корекції знань застосовуються у підсумкових контрольних роботах та заліках.